

Religija čovječ- Iz osporavanja individualizma proisteklo je Comteovo poimanje religije. On koncipira religiju Velikog Bića, odnosno religiju čovječanstva koja je primjerena pozitivnom stadiju napretka. Ona istodobno odgovara individualnom i društvenom ustrojstvu ljudskog roda i sukladna je znanstvenoj i industrijskoj epohi. Veliko je Biće posebni „organizam“ posve duhovne prirode i za ljude ima status vrhovne realnosti. Religija čovječanstva jedini je način kojim se čovjek može obratiti nečemu drugome nego samome sebi i svojim interesima.

Durkheim-odnos morala i društva. Prema D.čovjek je moralno biće jer živi u društvu. U svome dijelu O podjeli društvenog rada govori o moralu i solidarnosti. Za D.podjela rada je izvor novog moralnog poretka. Biti moralan za Durkheima znači prepoznati da smo ovisni o društvu strukturi. D. je društvo definirao kao društvenu činjenicu, ali i kao moralnu činjenicu. Kao moralna struktura društvo vlada pojedincem i njegovi različiti dijelovi funkcioniraju ne u relaciji s pojedincem nego s cjelinom.Moral je način na koji je pojedinac povezan u društvenu strukturu. Kako bi se održalo društvo podjelom rada se stvara osnovica nove moralnosti (izvire iz interdependentnosti) kako bi pojedinac ostao povezan s društvom. Stoga podjela rada ima moralnu vrijednost jer povezuje pojedinca u društvo. Kroz podjelu rada pojedinac može spoznati svoju vezu s društvom. Napredak znanosti i industrije bez postojanja poopćivih moralnih normi mora završiti u anomiji i moralnom vakuumu. Ako proces evolucije društava od mehaničkog prema organskom obliku solidarnosti nije reguliran konsenzusom moralnih vjerovanja, on dovodi do krajnjeg moralnog nereda i egoizma. **Mehanički oblici solidarnosti** definirani kao preindustrijski, tradicionalna društva;neizdiferencirana društva, koju karakterizira sličnost funkcija i zajednička svijest;morfološka struktura je segmentarna i tvore ju male grupe čije organe koordinira nek srednji autoritet; nizak je stupanj međuzavisnosti, slabe su socijalne veze,mali obujam stanovništva i materijalne i moralne gustoće. Ta prvotna meh solid zamšljena je kao idealtip-svi su slični jedni drugima i potpuno su zamjenjivi, svatko radi sve svi rade isto, slični su i ne ovise jedni o drugima. U mehaničkoj solid ne može se govoriti o podjeli rada.Dominantnu ulogu igraju kolektivni osjećaji i vjerovanja, a ne individualna svijest; religijske ideje prožimaju cjelokupno društvo; zakon je represivan, pokajnički i difuzan i funkcionira posredstvom cijelog društva; definirana je kao struktura sličnosti koja pojedinca izravno i skladno povezuje s društvom i to tako čvrsto da je individualno djelovanje uvijek spontano, nerefleksivno i kolektivno. **Organska solidarnost** – temelji se na podjeli rada i diferencijaciji; društvenu strukturu karakterizira visok stupanj nezavisnosti, industrijski razvoj, veliki obujam stanovništva i materijalne i moralne gustoće; solidarnost posredstvom različitosti i jačanja društvenih veza; pojedinac razvija izrazitu individualnost i osobnost; svatko utoliko jače ovisi o društvu ukoliko je rad u većoj mjeri podijeljen, a svačije je djelovanje utoliko više osobno ukoliko je više specijalizirano; inicijativa i individualnost stvaraju društvo sposobno za kolektivnu pokretljivost; taj oblik solidarnosti Durkheim uspoređuje sa solidarnošću živih bića višeg reda kod kojih svaki organ ima svoj posebni lik, samostalnost, a jedinstvo organizma ipak je utoliko veće ukoliko je ta osobitost pojedinih dijelova jače izražena. Pojedinac ovisi o društvu posredstvom ovisnosti o dijelovima koji ga tvore. Pravo je restitutivno i kooperativno, manje centralizirano i difuznije. Društvene norme stvaraju zakonska pravila.Org je solidarnost u normalnim okolnostima samoregulirajuća i društveni poredak ugrožen ako prevladavaju abnormalni oblici.

Anomija – ključan pojam u Durkheimovoj sociologiji. Poistovjećena je s ciljevima pojedinca i njihovim mogućim ostvarenjem. Ti ciljevi i želje djelomično su biološki a djelomično društveni. D. je industrijsko društvo 19. st. analizirao kao društvo u kojem su regulacijske norme „stjecanja“ slabo institucionalizirane ili odsutne. Upravo je tu odsutnost normi D. analizirao kao anomiju, kao situaciju koja se događa kada je društvo pogođeno nekom teškom krizom ili naglim promjenama. To su, npr, situacije ekonomskih nepogoda koje dovode srozavanja pojedinaca na niži ekonomski status od prethodnog. Anomija je, prema D., bitno usredotočena na ekonomsku strukturu. U području trgovine i industrije društveni je život u

„kroničnom stanju“ jer je ekonomski razvoj otrgnuo industrijske odnose „od regulacije“, od discipline što je nameću religija i zaposleničke asocijacije. Stanje anomije obilježeno je strastima koje bivaju manje disciplinirane baš onda kada im je potrebna povećana disciplina. No individualne se strasti mogu obuzdati samo autoritetom koji svi poštuju i spontano mu se prepuštaju. Samo društvo ima tu moć da „uspostavlja zakon i utvrđuje granicu koju strasti ne smiju prekoračiti“. On istodobno kritizira neuspjeh indust društva da ostvari „normalnu“ podjelu rada koja bi mogla adekvatno regulirati ljudske strasti i uspostaviti „normalan“ odnos između prirodne i društvene nejednakosti. Anomija je, prema tome, izraz rastuće autonomije ljudskih subjekata koji se bore protiv društvenih sila usredotočenih na kontrolu i poricanje njihovih interesa. Pojam anomije statistički je ilustrirao proučavanjem **samoubojstva**. **Samoub** nazivamo svaku smrt koja posredno ili neposredno proizlazi iz poz ili neg čina koji je izvršila sama žrtva. Taj zahvat predstavlja pokušaj da se pokaže opći prilog analizi kulture indust društva, pokušaj da se pokaže kako je taj najosobniji čin povezan s problemom društvene kohezije i zajedničkih društvenih veza. Prema D., **uzroci** samoub povezani su sa stanjem društva, strujama mišljenja, prekomjernim individualizmom i pesimističkim strujama unutar kulture. Razlike među tipovima samoub moguće su jedino kao razlike među samim uzrocima. Umjesto morfološke služi se etiološkom klasifikacijom. Tipovi samoub usko su povezani s njegovom teorijom morala i društvene solidarnosti, tako da stupanj kohezije prisutan u društvu generira usmjerenost na određene oblike samoubojstva. Postojanje suicidalne sklonosti povezano je samo sa specifičnim društvenim uvjetima. Prema tome, događanje samoub definirano je izvanjski, kao društvena činjenica povezana s određenim tipom društvene strukture. Egoističko i anomijsko samoub pretežno je svojstveno modernim indust društvima, društvenim strukturama koje karakterizira odsutnost čvrstih regulativnih normi i nedostatak integracije. Ono što determinira stopu samoubojstva jesu društveni tokovi i u tom smislu D. sociološko objašnjenje nije usredotočeno na prikaz individualnih samoub. Soc proučava šire društvene okolnosti, društvene tokove koji samoub determiniraju kao kolektivna sila. U Samoub D. utvrđuje brojne korelacije između stope samou i specifičnih sociokult elemenata i vrijednosti. Katoličke zemlje bilježe nižu stopu samou nego protest zemlje. Stopa samoub opada u ratnim vremenima i u razdobljima političkog previranja. Udane karakterizira niža stopa samoub nego neudane, dok su udani bez djeci skloniji samoub nego neudani. D. dolazi do zaključka da je stopa samoub usko povezana s prisutnošću društva u životu pojedinca (**anomijski oblici** samou proizlaze iz nemoći društvenih normi da ograniče individualne strasti) Iz Durkheimovih istraživanja i teorijskih generalizacija proizlazi da su samoubojstva individualni fenomeni čiji su uzroci bitno društveni. **Anomijsko s-** Dolazi do zaključka da viša stopa samoub se pojavljuje u društvima koja su obilježena anomijom u društvu strukturi. slijediti unaprijed nedostižan cilj, nezasitne bezgranične želje. porastom ekonomske krize raste i broj anomijskih samoubojstava. U ratovima se broj tih samoubojstava smanjuje jer je veća integriranost pojedinca u grupu, drugi uzrok anomijskog samoubojstva je razvod braka, ali samoubojstva veća kod muškaraca, treći uzrok je stalna izloženost pojedinca kompetitivnosti jer pojedinac puno očekuje od života te prije opasnost od disproporcije izmenu njegovih težnji i stupnja zadovoljenja tih težnji, obilježeno je razdražljivošću ili gađenjem, razočaranjem modernom egzistencijom na psihološkom planu. **Egoistično:**

1. javlja se kod onih koji nisu integrirani u socijalnu grupu tj. kada su okrenuti sami sebi, očituje se na psihološkom planu stanjem apatije, bezvoljnosti prema životu **Altruistično:** javlja se kod velike integriranosti u grupu, odnosnu odrenenu formaciju, kod koje se nije sposobno pružiti otpor udarcu sudbine, karakterizirano je stanjem energije i strasti na psihološkom planu, vrste altruističnog samo: altruistično samoubojstvo po dužnosti I neobavezno altruistično samoubojstvo – npr. Mističko samoubojstvo. **Društvene institucije i na temelju čega one postoje-** Definiirajući društvo kao organsku cjelinu D. je društvo procese i institucije analizirao s obzirom na

njihove relevantne, sustavu potrebne funkcije. Zbog toga što ga je zaokupljao odnos između individualnosti i kolektiviteta Durkheim je čak pokušao definirati posredne institucije između pojedinca i države, naglašavajući njihovu društvenu funkciju koja ne može postojati bez moralne discipline. Tako su npr. Ekonomske institucije saamoo sredstva kojima je cilj skladna zajednica. Tu su i sekundarne institucije opisane kao profesionalne grupacije. Nadilazeći stajališta da institucija može osnažiti ili oslabiti specifične značajke društva on doprinosi do holističke postavke koja funkciju promatra kao cjelinu društva. Društvena kohezija ostaje za Durkheima toliko značajnim načelom da je i sam pojam posrednih institucija kolektivistički. U njegovu holističkom funkcionalizmu društvo je definirano na statičan način, minimizirajući povijesne osnove institucija kao proizvoda ljudskog djelovanja. **Marx-** materijalističkim poimanjem povijesti. Na sociološkom planu to se poimanje artikulovalo kao analiza kapitalističkog načina proizvodnje, a na političkom kao teorija komunizma koji mora čovječanstvo dovesti do prevladavanja kapitalizma i ozbiljenja besklasnog društva. **Mat shvać pov-**Ljuska se povijest ne može razumjeti u terminima povijesti duha već kao povijest različitih načina proizvodnje koji su se sukcesivno oblikovali u vremenu. To je povijest tehnika i materijalnih sredstava neophodnih za proizvodnju i povijest oblika društvenih odnosa unutar kojih se tehnike i materijalna sredstva koriste. Tu Marxa posebno zanima razumijevanje logike prema kojoj se odvija taj prijelaz iz jednog načina proizvodnje u drugi. Ključ njegova razumijevanja društvene promjene jest stalno obnavljajuća proturječnost ljudske povijesti između proizvodnih snaga i odnosa proizvodnje. Glavna ideja **materijalističkog poimanja povijesti**, tj. stav da se ljudska povijest ne može potpuno razumjeti ako se ne uzimaju u obzir materijalni uvjeti čovjekova društvenog života, predstavlja jednu od nezaobilaznih pretpostavki cjelokupne sociološke misli. Ljudi se samostvaraju radom u određenom društvenom kontekstu i u odnosima s drugima. Povijest je stalna preobrazba ljudske prirode, proizvodnje individuuma pomoću rada. Položaj radnika: zemljovlasnika (koji dohodak izvlače iz rente) kapitalista (čiji dohodak naziva profitom) radnika (koji dobivaju nadnicu) Odnos između kapitalista i radnika posredovan je novcem. Ekonomska dobra proizvedena unutar kapitalističkog načina proizvodnje jesu robe, što znači da je svrha proizvodnje prodaja proizvoda na tržištu. Radna snaga radnika ispostavlja se kao **roba** koja se kapitalistima prodaje u zamjenu za **nadicu**. Odnose između kapitalista i proletera karakterizira izrabljivanje drugih od strane prvih. Na početku svakog proizvodnog ciklusa kapitalist svoj kapital pretvara u robu neophodnu za proizvodnju drugih roba: sirovina, strojeva i radne snage. I radna je snaga roba te kao takva ima svoju cijenu koja u krajnjoj liniji odgovara pribavljanju novca nužnog za preživljavanje radnika. Ali ona ima i specifičnu upotrebnu vrijednost sadržanu u činjenici da je rad sposoban proizvoditi vrijednost. Obrađujući i preobražavajući sirovine radnik proizvodi vrijednost koja je veća od vrijednosti kapitala što ga je kapitalist početno uložio a to znači da proizvodi višak vrijednosti. Unutar društvenih odnosa kapitalističkog tipa ta se vrijednost pretvara u profit koji pripada kapitalisti i upravo je to prisvajanje ona činjenica u kojoj se sastoji izrabljivanje. **Otuđenje** -Radnik postaje utoliko jeftinija roba, ukoliko stvara više robe. Povećanjem vrijednosti svijeta stvari raste obezvrijeđivanje čovjekova svijeta. Rad ne proizvodi samo robe, on proizvodi sebe sama i radnika kao robu. Predmet proizveden radom, suprotstavlja se radniku kao tuđe biće. Proizvod rada jest rad koji se fiksira u jednom predmetu, koji je postao stvar, to je opredmećenje rada. Radnik stavlja svoj život u predmet; ali sada život ne pripada više njemu nego predmetu. **Ospoljenje radnika** u njegovu proizvodu znači ne samo da njegov rad postaje predmet, vanjska egzistencija nego da rad egzistira izvan njega, da mu se život koji je dao predmetu

suprotstavlja neprjateljski. **Kapital**-kapital je upravljačka vlast nad radom i njegovim proizvodima; nagomilani rad. **Zemljišna renta** može se promatrati kao proizvod prirodne sile, upotrebu koje vlasnik posuđuje zakupcu, utvrđuje se borbom između zakupca zemljovlasnika. Veličina zemljišne rente zavisi od stupnja plodnosti zemljišta. Zemljišna renta promatrana kao cijena koja se plaća za upotrebu zemlje, jest naravno monopolska cijena. **Nadnica**-određuje se neprijatelj borbom između kapitala i rada u kojoj nužno pobjeđuje kapital. **rad**- Prema Marxu: rad izaziva gomilanje kapitala, a time i rastuće blagostanje društva, radnika čini sve zavisnijim od kapitalista, dovodi ga u veću konkurenciju, nagoni ga u hajku reprodukcije, kojoj slijedi isto takvo opadanje proizvodnje. Rad se javlja u nac ekonomiji samo u obliku djelatnosti za zaradom. Ospoljenje rada- sastoji se u tome da je radniku rad vanjski, da se on u svom radu ne poriče, da se ne osjeća sretnim, da ne razvija slobodnu fizičku i duhovnu energiju nego upropaštava svoj duh. Njegov rad nije dobrovoljan, nego prisilan. Stoga je rad sredstvo da se zadovolje potrebe izvan njega. **3. otuđenje generičke(rodne)suštine** čovjeka- otuđeni rad čini čovjekovu rodnu suštinu, kako prirodu tako i njegovu duhovnu rodnu moć, njemu tuđom suštinom, sredstvom njegove njegove individualne egzist. U načinu životne djelatnosti leži njen rodni karakter, a slobodna svjesna djelatnost je čovjekov rodni karakter. Sam život pojavljuje se kao samo kao sredstvo za život. **2. Otuđenje radnika od akta p-** rad ne pripada radnikovoj biti, on se u svom radu ne potvrđuje nego poriče, osjeća se nesretnim, mrcvari svoju prirodu i upropaštava svoj duh, njegova djelatnost pojavljuje se kao ona koja mu ne pripada. prisilan. **Otuđenje čovjeka od čovjeka**- ako se čovjek sam sebi suprotstavlja onda se njemu suprotstavlja drugi čovjek. uopće stav da je čovjeku otuđena njegova rodna suština znači da je jedan čovjek otuđen drugome, kao što je i svaki od njih otuđen drugome. **Citat“Razdvajanje kapitala zemljišne rente i kapitala za radnika je smrtonosno“**- Zemljoposjednik i kapitalist mogu svojim prihodima dodavati i industrijsku dobit, dok radnik svom industrijskom prihodu ne može dodavati ni zemljišnu rentu ni kamatu od kapitala. Razdvajanje kapitala, zemljišnog vlasništva i rada samo je za radnika neizbježno, suštinsko i štetno razdvajanje. Kapital i zemljišno vlasništvo ne moraju ostati u toj apstrakciji ali radnikov rad mora. Praktič proizvod predm svijeta- Životinja s jedne strane proizvodi samo zato što treba neposredno za sebe, ona proizvodi jednostrano, dok čovjek proizvodi univerzalno. Životinja proizvodi pod vlašću svoje fizičke potrebe dok čovjek proizvodi i kad je slobodan od fizičke potrebe i istinski proizvodi tek oslobođen od nje. Čovjek reproducira cijelu prirodu i slobodno se suprotstavlja svom proizvodu. Čovjek oblikuje i prema zakonima ljepote i po mjeri i potrebi vrste kojoj pripada. **Stoga se čovjek potvrđuje kao rodno biće baš u obradi predmetnog svijeta. Predmet rada je stoga opredmećvanje čovjekovog rodnog života.** **WEBER- Sociologija**- znanost koja želi razumjeti i tumačiti društvo djelovanje i time objasniti ono što je uzročno u njegovu toku i njegovim posljedicama. Ona je **razumijevajuća** znanost. Razumjeti nije isto što i objasniti jer prema Weberu kauzalno objašnjenje dolazi nakon primjene interpretativnog postupka. Razumjeti neko djelovanje znači zahvatiti njegov smisao i protumačiti značenje koje djelovanju daje djelujuća osoba **Društveno djelovanje**- djelovanje obdareno značenjem. mogućnost i nužnost razumijevanja razlikuje humanističke i društvene znanosti od prirodnih znanosti. Iako je specifičnost razumijevanja ono što soc znan razlikuje od prirodnih znanosti, mogućnost uzročnog rasuđivanja u soc znanostima ponovo približava te znanosti prirodnim znanostima. Smatra da je promatrane fenomene nužno razlikovati od vrijednosti kojima ih prosuđujemo.. to je tematika o **vrijednosnoj neutralnosti znanosti**. vrijednosti su dio smisla što ga akteri pridaju svome djelovanju, soc se

znanstvenih poziva na vrijednosti jer ih ne može zaobići.. soc znanstvenik treba biti svjestan vlastitih subjektivnih sklonosti. **Društveno se djelovanje** može razvrstati u razl **idealne tipove**. **Ideani tpovi** su konstrukcija mišljenja, sredstvo spoznaje kojim se služi znanstvenik. Apstrakcija čiji se cilj sastoji u tome da beskonačnu raznolikost fenomena reducira na skup prikladnih kategorija. Nikada se ne podudara s izvanjskom objektivnom stvarnošću i ne tvori bit na način hegelova pojma duha. To razotkrivanje ima svoje uporište u njemu historicizmu i sukobu oko metode. **3 razl idealnotipska sklopa**: 1) povijesne formacije 2) apstraktni idealni tipovi 3) tipovi djelovanja. **Društveno djelovanje**: 1) ciljnoracionalno 2) vrijednosracionalno 3) afektivno djelovanje 4) tradicionalno dj. Racionalno djelov- tip djelovanja u kojem subjekt djeluje s obzrom na određeni cilj i proračunava svoje napore kako bi ga postigao. Vrijednosrac- tip djelovanja koje je vođeno uvjerenjem u bezuvjetnu vrijednost po sebi nekog ponašanja kao takvog. Afektivno- djelovanje u kojemu se značenje pridaje nekom posebnom afektu ili subjektovu stanju duše. Akciju određuju trenutačne emocije. Tradicionalno- djelovanje vođeno stečenim običajem. **Konflikt-** usredotočenost na konfliktnu dimenziju ljudskog iskustva jedna je od glavnih značajki weberove soc. Za razliku od Durkheima pokazuje kako su red i kohezija uvijek manjkavi. U tome je pogledu bliži Marxu nego Durkheimu. U weberovoj soc klasni sukob nema nikakvu povlaštenu ulogu. Društvenu stratifikaciju W. Poima kao mnoštvo razina gdje je klasa samo jedan od elemenata. Klasa označava samo skup osoba koje se nalaze u istoj situaciji ili u sličnim uvjetima. **Moć-** mogućnost da se unutar određenog društva odnosa i usprkos otporu nametne vl. volja. **Vlast-** mogućnost da se neke osobe pokore naredbi određenog sadržaja. Razlika između moći i vlasti povezana je s različitim situacijama: kada je riječ o moći, onaj koji je podnosi prisiljen je sljediti volju drugoga, a kad je riječ o vlasti tada je na djelu situacija u kojoj se netko pokorava naredbi jer vjeruje da ona **ima legitiman oblik**. 3 tipa legitimiranja vlasti: 1) može biti tradic. karakt 2) karizmatskog tipa 3) racionalno-zakonskog karakt. Racionalno-zakonska vlast povezana je s aparatom birokracije. **Birokracija** je trajna organizacija suradnje između vel. br. pojedinaca, od kojih svaki obavlja neku specijaliziranu funkciju čije je ispunjavanje različito i odvojeno od sfere njegova privatnog života. u modernoj državi birokracija se sastoji od aparata pojedinaca tj. funkcionara. Birokracija je najefikasniji sustav uprave u pov. i osobito je primjerena upravljanju velikim i kompleksnim društvima modernog tipa. Razvoj racionalno-zakonskog tipa legitimnosti vlasti i birokracije predstavlja dio procesa racionalizacije koji prožima moderni zapad. **Svrishodno racionalno ponašanje** je ponašanje koje je upravljeno subjektivno na sredstva, koja su pogodna za jednoznačno pojm. svrhu. Za razumijevajuću sociologiju specifično važno djelovanje je naročito ponašanje koje se: prema subjektivno mišljenom smislu onoga koji djeluje dovodi u vezu s ponašanjem drugih koje je s tom smislaom povezanošću u svom toku suodređeno te se, prema tome, na temelju toga smisla može razumljivo razjasniti.

Djelovanje u zajednici

O djelovanju u zajednici (Gemeinschaftshandel) govorit ćemo tamo gdje se ljudsko djelovanje subjektivno smislaom odnosi na ponašanje drugih ljudi. Važan dio djelovanja u zajednici čini njegovo smislaom upravljanje na očekivanja nekog određenog ponašanja drugih, a potom na, za uspjeh vlastitog djelovanja, procjene šanse. Djelovanje u zajednici ne mora nužno biti upravljeno na djelovanje drugih, već i na subjektivno shvaćenu vrijednost djelovanja.

Udruženo djelovanje

Udruženim djelovanjem (društvenim djelovanjem) nazvat ćemo djelovanje u zajednici ako je: smislaom upravljeno na očekivanja, koja se gaje na osnovi odredbi

ako je njegovo zakonodavstvo čisto svrsishodno racionalno uslijedilo kao posljedica s obzirom na očekivano djelovanje udruženih, ako se smislaono usmjeravanje zbiva subjektivno svrsishodno racionalno.

Udruživanje postoji tako dugo i utoliko dok se djelovanje, upravljeno na njegove odredbe prema prosječno shvaćenom smislu, odvija još u praktično relevantnom opsegu. **Racionalni tip udruživanja je svrsishodno udruženje** – društveno djelovanje gdje se svi sudionici svrsishodno racionalno dogovaraju o odredbama sadržaja i sredstvima društvenog djelovanja. Djelovanje, koje nam prema svom subjektivno prosječno shvaćenom smislenom sadržaju znači neku „nagodbu“, označava nam „udruženo djelovanje“ nasuprot „društvenom djelovanju“ upravljenom na tu nagodbu. **4 tipa racionalnosti** – cilj ove tipologije je ukazivanje na polimorfnost karakteristika racionalnosti te na činjenicu da različiti obrasci socijalne akcije i načini života mogu biti racionalni. **Praktična r** - Zastupa način života koji prihvaća realnost te kalkulira najefikasnije načine za rješavanje poteškoća koje ona donosi. **Teorijska r** - Uključuje spoznavanje realnosti više kroz konstrukciju apstraktnih koncepata razmišljanja nego li kroz konkretnu akciju. U ovom slučaju se realnosti pristupa na kognitivnoj razini, misaoni procesi tipični za ovaj tip su indukcija, dedukcija, stvaranje simboličkog značenja i uzročnost. **Supstantivna r** - direktno slaže akcije u obrasce, te je time sličnija praktičnoj racionalnosti nego teorijskoj. No, ona to ne čini pomoću ciljno orijentiranih kalkulacija, nego u vezi sa prošlosti, sadašnjosti i potencijalnim vrijednosnim postavkama. Radikalni perspektivizam – označava kritičnu točku Weberovog supstantivnog tipa racionalnosti. Odnosi se na činjenicu da postoji bezbroj različitih stajališta koja prezentiraju vrijednosne postulate, te samim time postoji i bezbroj akcija, obrazaca i načina života koja proizlaze iz ovog tipa racionalnosti. Samim time ne postoji standard za ono što je racionalno – nego radikalni perspektivizam nalaže da racionalizacija ovisi jedino o individualnim preferencama za određene vrijednosti. **Formalna r** - stoji u potpunoj suprotnosti sa supst r. Ona se uglavnom odnosi na sfere života i dominantne strukture koje su potrebne kao specifične granice industrijalizacije. Takve sfere života i dominantne strukture pronalazimo u ekonomiji, pravu, znanosti i birokraciji. **Prot et i duh kap**-Weber pokreće pitanje zašto se kapitalistički duh rodio samo na Zapadu i koliko je njegov udio u stvaranju modernog kapitalizma kao društveno-ekonomskog sistema. On smatra da kapitalistički privredni poredak ima duboke korijene u religijskoj oblasti.

Duh kapitalizma je rođen iz protestantske etike, odnosno iz kalvinizma kao najtvrne inačice protestantizma. U 16. i 17. stoljeću, ulogu u stvaranju moralnih i političkih uvjeta koji su omogućili uspostavljanje kapitalističkog načina proizvodnje, odigrao je asketski protestantizam koji se razvio u krilu kalvinističke crkve.

Glavni oslonac za tu tvrdnju Weber nalazi u ideji poziva. Pobožnici oba pogleda na svijet jednako su privrženi ideji da je rad najsvetija dužnost čovjeka i najviši stupanj etičkog samopotvrnivanja.

Kao što kapitalistički duh promovira pozitivan stav prema privrednoj djelatnosti ukoliko se ona obavlja na predan i discipliniran način, tako i protestantska etika sankcionira bavljenje ovozemaljskim stvarima, uključujući i sticanje materijalnih dobara, ali samo pod strogo asketskim pravilima.

Weber naglašava da u okviru protestantske etike ideja poziva ima religijsko značenje i predstavlja šire shvaćanje čovjeka o spasenju koje se dogana kada čovjek ispuni određene dužnosti prema Bogu. Tek se sa širenjem kapitalističkog duha religiozni prizvuk izgubio i prešao u svjetovan prizvuk. Reformacija je dala skroz novi smisao asketskom načinu života u kontekstu odricanja

svih ljudi bez obzira na razlike. U osnovi privredne etike asketskog protestantizma, nalaze se one iste vrline koje zastupaju i pobornici kapitalističkog pogleda na svijet – vrednoća, štedljivost i poštenje.

Nakon razmatranja svih većih religija u svijetu, Weber je zaključio daje protestantska etika jedina religiozna etika koja odgovara kapitalističkom duhu i jedino je ona mogla utjecati na stvaranje modernog kapitalizma kao društveno-ekonomskog sistema. Weber to sistematizira u tvrdnju da se stjecanje prema čovjeku postavlja kao svrha njegova života, a ne više kao sredstvo za zadovoljenje njegovih životnih potreba.

Nema nikakvih mjerila na osnovu kojih bi se moglo ustvrditi kada je dovoljno stečeno, već čovjek mora stalno i neprekidno raditi dok god je zdrav i snažan.